

Ökofalvak – betekintés egy kutatási projektbe

FARKAS JUDIT

A fenntarthatóság kérdése a közelmúltban égető – és egyben divatos – kérdéssé vált. A fenntarthatósági diskurzusok elsősorban környezeti, gazdasági és technikai kérdésként kezelik a problémát, de egyre több olyan törekvés jelenik meg és kap nyilvánosságot, amely a társadalmi aspektust helyezi központba, és az értékrendbeli változások szükségességére hívja fel a figyelmet. Ezen törekvések között számos olyan alulról szerveződő megoldási kísérlet létezik, melyek helyi szinten, gyakran egymással szoros együttműködésben törekednek a komplex (környezeti, gazdasági, társadalmi) fenntarthatóság, az ökológiai elveken alapuló önfenntartó életmód megvalósítására. Ilyen közösségek az ökofalvak is.

Az ökofalvak többsége ún. „megalkotott” (*intentional*) közösség, azaz: egy kisebb-nagyobb csoport tudatos törekvéseként létrehozott faluközösség, melynek lakóit az öko-tudatosságon túl számos egyéb dolog is összekötheti (közös vallás/spiritualitás, egy adott biogazdálkodási mód preferálása stb.). Az ökofalu-lakók célja a természeti környezetébe a lehető leghatékonyabban és károsítás nélkül illeszkedő település létrehozása. Ennek elérése érdekében vegyszermentes gazdálkodást folytatnak, igyekeznek az építészetben, hulladékkezelésben, szennyvíztisztításban természetbarát technológiákat alkalmazni és megújuló energiaforrásokat használni. Céljuk a helyben megélhetés, kereskedés és kikapcsolódás; minél nagyobb autonómiára és önellátásra törekednek. A közösség olyan létszámát tartják ideálisnak, ami az egyén számára még áttekinthető, ahol a szoros ismeretségen alapuló kapcsolatháló az egész települést áthatják, behálózzák – ezt 300 és 500 fő közé teszik.¹ Emellett közös e falvak nagy részében, hogy mintaként is kívánnak szolgálni a társadalom számára: egy élhetőbb, emberibb élet példáját szeretnék felmutatni.

Valószínűleg egyetlen ökofalu sem létezik, amelyik teljes egészében megfelelne a fenti céloknak és az ezek mentén kialakított definícióknak – erre maguk a

¹ Az ökofalu-definíciókhoz lásd Borsos Béla összefoglalását (Borsos 2007: 22–26). Az ökofalvokról összefoglalóan lásd Farkas 2012: 17–31.

definiálók is figyelmeztetnek –, a legtöbb ilyen meghatározás tehát nem a meglévő ökofalvak szintézise, hanem sokkal inkább célkitűzéseket, irányokat fogalmaz meg.

Magyarországon az első ökofalvakat a rendszerváltás után, az 1990-es évek elején alapították. Az odaköltözők elsősorban a városi középosztálybeli értelmiséghez tartoznak, annak egészen széles palettájáról jönnek (az informatikustól a pedagóguson keresztül az agrárértelmiségig). A magyar ökofalu-mozgalmat a *Magyar Élőfalu Hálózat* (MÉH) fogja össze, melynek tagjai a következők: Galgahévízi Ökofalu, Gömörszőlős, Gyűrűfű, Krisna-völgy (Somogyvámos), Magfalva (Monor), Máriahalom Biofalu, Nagyszékelyi közösség (KÖRTE), Ormánság Alapítvány (Drávafok, Markóc), Szeri Tanyák Szövetsége (SZÖSZ), Természetes Életmód Alapítvány (TEA, Agostyán) és Visnyeszéplak.²

A néprajz–kulturális antropológia jellegzetes terepe a kis csoport (legyen az falu vagy városi kisközösség), így ezek a közösségek ideális kutatási terepet jelentenek számára. Az ökofalvak a néprajz és a kulturális antropológia klasszikus témáit új megvilágításba helyezik, és azokat újfent a jelenkutatás tárgyává teszik, gondolok itt például a hagyományos gazdálkodási módok, a kézművesség, az építészet, a vallási tradíciók és a helyi vallásosság, a közösség és közösségszerveződés, vagy a hagyomány és hagyományalkotás kérdéseire stb. Ugyanakkor számos, a modernitásra illetve a posztmodernitásra jellemző jelenség vizsgálatára adnak lehetőséget, lásd az alternatív társadalmi mozgalmak, az életreform-mozgalmak, az ökotudatos fogyasztás, a kockázattársadalomra adott válaszkísérletek vagy az ökológiai elvekre alapozó migráció kérdését.

A Néprajzi Látóhatár jelen száma egy, a hazai ökofalvakat vizsgáló, a Pécsi Tudományegyetem Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszékén lezajlott projekt (*Magyar ökofalvak néprajzi-antropológiai vizsgálata*, OTKA F68244, 2007–2011) eredményeiből mutat meg néhányat. A kutatásnak csak egyik eleme volt a saját kutatásom, emellett a kezdetektől fogva nagy hangsúlyt fektettem az egyetemi hallgatók bevonására is a vizsgálatba. Ennek érdekében több kurzust tartottam az ökofalvakról, melyekre olyan előadókat is meghívtam, akik bemutatták a téma sokszínű megközelítési lehetőségeit. A téma néprajzi, történeti, kulturális antropológiai és ökológiai látásmód ötvözését kívánja meg, és az előadók kiválasztásában is nagy szerepet kapott az interdiszciplinaritás. Így került sor az ökológiai antropológia, az etnobotanika, az ökonacionalizmus, az ökológia közgazdaságtan bemutatására, a biogazdálkodás elméleti és marketing-szemponútú ismertetésére, a népi építészet és az öko-építészet viszonyát taglaló előadásra, a fenntarthatóságnak a történeti néprajz perspektívájából történő megközelítésére, és meghívást kaptak a belső nézőpontot képviselő ökofalu-alapítók is.

² Lásd www.elfaluhalozat.hu (A letöltés dátuma: 2013. július 18.)

Az itt megjelenő tanulmányok rövid bepillantást engednek e munkába, a kiválasztott írások mindegyike a közösség-vizsgálatra helyezte a hangsúlyt. Első szerzőnk, Borsos Béla geográfus maga is ökofalu-alapító, esszéje éppen ezért a külső és a belső szemszöveget egyesíti, amikor az ökofalvakat azok közösségi és rendszerelméleti vonatkozásai felől közelíti meg. Ez után két hallgatói esettanulmány következik, melyek szintén a közösség kérdéseit járják körbe kutatási terepükön: Giczi Barna a fenntarthatóság felől értelmezi Krisna-völgy ökofalu közösségépítési metódusait, és egyáltalán, az ökofalu működését; Varga Judit pedig a térhasználat vizsgálatával fogalmazza meg egy ökofalu, egy öko-közösség lehetséges határait. A két (volt) egyetemi hallgató tanulmánya (egyben szakdolgozatuk része) jól mutatja a téma megközelítési lehetőségeinek széles perspektíváját, és remélhetőleg további kutatásokra ösztönöz.

A könyvismertetések olyan könyveket mutatnak be, melyek témája az ökofalusiakat is érinti és érdekli, a könyvekben foglalt tudást ők maguk is gyakorolják, illetve igyekeznek elsajátítani. A hagyományos paraszti tudásra mint forrásra tekintenek, amiből a gazdálkodás, a tájhasználat módjait tudják – a jelen korhoz adaptálva – elsajátítani (lásd Máté Gábor könyvismertetését). Az ehetséges vadnövények világa pedig az ökofalu-lakók számára teljesen természetes, ismerős világ: a természet közelében élve a vadnövények fogyasztása számukra mindennapi gyakorlat és a természet kínálta erőforrások széleskörű – de nem kizsákmányoló – felhasználásának része (lásd Czégényi Dóra könyvismertetését).

A tudományos szövegek és esszék mellett a hazai ökofalvakról készült, szövegekből és fotókból álló montázst olvashat illetve láthat az olvasó. Felkértem néhány ökofalu-lakót, hogy írjon pár sort saját közösségéről és az ökofalugondolatról – Gyűrűfűhöz, Visnyeszéplakhoz és a nagyszékelyi közösséghez kerülünk így közelebb. Másutt interjúrészletekkel mutatom meg, hogy mit jelent az adott ökofalu a benne élők számára (Krisna-völgy). Végül az ökofalu-mozgalmat kívülről vizsgáló, a mozgalmat méltató, és a benne élők véleményét felvillantó mondatokból, gondolatokból áll össze egy – szintén montázsszerű – kép az ökofalvak jelentőségéről és lehetőségeiről.

Felhasznált irodalom

BORSOS Béla

2007 *Az ökofalu koncepciója és helye a fenntartható település- és Vidékfejlesztésben.* Pécs

FARKAS Judit

2012 Ökofalvak és a társadalmi fenntarthatóság. In Kun András (szerk.): *Ökológiai lábnyomunk és a fenntarthatóság.* Öko-Völgy füzetek 1. 17–31. Somogyvámos: Öko-völgy Alapítvány